

Duurzame (brede) Schoolontwikkeling

Hoe een Living Lab kan bijdragen aan kwaliteit van een brede school.

Tekst uitgesproken 12 april 2013 door Marielle van den Hul – Kuijten

Lezing op visiedag van de Coöperatie Brede Scholen Smallerland, te Drachten.

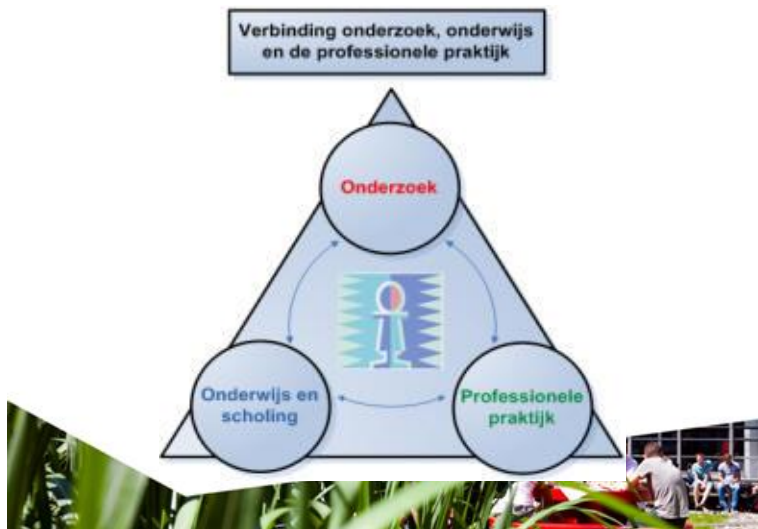
SHEET 1

Goedemorgen dames en heren. Fijn dat ik hier te gast mag zijn op de visiedag van de coöperatie brede scholen Smallerland. Mijn naam is Marielle van den Hul-Kuijten. Ik ben werkzaam bij de NHL hogeschool in Leeuwarden. Daar werk ik met veel plezier als docent onderwijskunde en pedagogiek aan de Master Pedagogiek, met focus op de afstudeerrichting Brede School. Ik werk daar vooral met ervaren leerkrachten en professionals uit primair onderwijs, die hun kwaliteiten op masterniveau willen doorontwikkelen. Tevens ben ik voor een halve dag als onderzoeker werkzaam in de kenniskring van dr. Hennie Brandsma: lectoraat Duurzame Schoolontwikkeling. Daarnaast heb ik taken als onderwijskundige bij de Hanzehogeschool: allen geconcentreerd op het gebied van docentprofessionalisering. Het is dan ook niet verwonderlijk dat ik hier sta. Mijn voortdurende nieuwsgierigheid naar hoe kwaliteit van onderwijs beter kan, heeft mij hiertoe gebracht.

Daarom dus ook mijn dank voor de uitnodiging om hier vandaag te mogen spreken over onze zoektocht naar hoe we gezamenlijk kunnen werken aan duurzame brede schoolontwikkeling. U bent actief om de brede scholen binnen uw gemeente op korte en op lange termijn van nog meer kwaliteit te voorzien. Wij, als leden van de kenniskring van het lectoraat Duurzame Schoolontwikkeling van de NHL zijn daar ook nieuwsgierig naar, en we zijn samen met professionals van de brede school de Drait in Drachten daarnaar op zoek. Daarbij vragen we input en medewerking van het lectoraat Integraal Jeugdbeleid van de Hanzehogeschool, om te komen tot betere inzichten wat betreft brede scholen.

Wij zijn op zoek naar *hoe een Living Lab kan bijdragen aan de kwaliteit van een brede school*. In het komende half uur wil ik toelichten wat wij onder een *Living Lab* verstaan, hoe we dat hebben vormgegeven en op welke wijze dat zou kunnen bijdragen aan de kwaliteit van een brede schoolontwikkeling.

Sinds 2003 zijn er lectoraten actief op hogescholen. Een lector is een expert in een bepaald vakgebied. Zij zetten hun kennis en ervaring in voor onderzoek en innovatie binnen het onderwijs en de beroepspraktijk. In wisselwerking met de praktijk ontwikkelt het lectoraat kennis die praktisch toepasbaar is. De lector(en) werken samen met een kenniskring bestaande uit docenten en externe experts.

Dit geldt ook voor het lectoraat Duurzame Schoolontwikkeling van Hennie Brandsma, waar de duurzaamheid van schoolontwikkeling centraal staat. Schoolontwikkeling zien wij als een systematische strategie om leerling-resultaten te verbeteren door de ontwikkeling van de professionaliteit van de leerkrachten, schoolleiding en schoolorganisatie en door ontwikkeling van het vermogen van de school om veranderingen te hanteren en te versterken (Brandsma, 2012). De relatie tussen onderzoek en blijvende kwalitatieve schoolverbetering is de centrale vraag. In een artikel in het vakblad SCHOOL stelde Brandsma de vraag: hoe komt het toch dat innovaties in scholen zo weinig beklijven en wat kunnen we eraan doen om deze borging te verbeteren? Dat laatste is de opdracht die het lectoraat Duurzame Schoolontwikkeling zich samen met scholen stelt.

Bij de School of Education van de Hanzehogeschool Groningen is het lectoraat Integraal Jeugdbeleid onder leiding van lector Jeannette Doornenbal, al jaren een bron van kennis als het gaat om brede school ontwikkeling. Het lectoraat Integraal Jeugdbeleid en het ingebedde lectoraat Leren en Gedrag willen bijdragen aan het 'gezond' opgroeien van kinderen in de noordelijke regio. Deze kenniskring onderzoekt ontwikkelingen als brede scholen, Centra voor Jeugd en Gezin en Passend Onderwijs. Het zijn ontwikkelingen die zijn bedoeld om de opgroeikansen van kinderen te vergroten. Professionals zijn degenen die daarin een sleutelrol hebben. Hoe werken deze in de praktijk? Wat doen professionals om de ontwikkeling van kinderen te stimuleren en hoe kan dat worden verbeterd? Dat zijn vragen waar het lectoraat Integraal Jeugdbeleid zich mee bezighoudt. Zij doen praktijkgericht onderzoek en voeren innovatieve projecten uit.

Beide lectoraten zijn informatieve bronnen en partners om op onderzoek te gaan naar hoe een living lab kan bijdragen aan duurzame ontwikkelingen van een brede school.

SHEET 3

Nu is het wellicht niet toevallig dat tussen de twee Hogescholen in Groningen en Leeuwarden in, bijna letterlijk op het snijvlak, een brede school staat die deze twee kennisgebieden verenigt: Duurzame brede schoolontwikkeling.

Sinds het najaar 2012 zijn de Brede school de Drait in Drachten en de NHL actief samen aan het werken aan een *Living Lab*. Maar wat verstaan we nu onder een Living Lab?

SHEET 4

Een *living lab* zien wij een platform voor open innovatie en co-creatie, waarbij naast de professionals uit onderwijs- en opvoedingspraktijk ook externe participanten deelnemen, zoals studenten, docenten, onderzoekers en lectoren van NHL Hogeschool. Kenmerken van een living lab zijn:

- De school is een open innovatieve leeromgeving;
- Er worden innovatieve praktijken ontwikkeld, onderzocht en verbeterd;
- Kennis en praktijken worden uitgedragen naar het veld;
- Het is een ideale context voor samenwerking tussen kennisinstellingen, gebruikers en ontwikkelaars
- In en tussen scholen worden professionele leergemeenschappen gevormd.

Hoe werkt een Living Lab? Het start met het in beeld brengen van de beginsituatie ten aanzien van een praktijkvraag (probleemanalyse) en het maken van een beargumenteerde keuze voor een bepaalde oplossing of interventie. Het gaat hierbij om systematische en planmatige wijze monitoren

en evalueren van de effecten van de eigen (brede)schoolontwikkelingen en de wijze van invoering (implementatie). Het onderzoek wordt uitgevoerd door professionals uit de eigen schoolorganisatie in samenwerking met de kenniskring van het lectoraat.

- Praktijkonderzoek: Voor, door en in de school (context)
- Heeft een centrale rol in het innovatieproces (ontwerpen, monitoren en evalueren)
- De resultaten van de onderzoeken zijn data en informatie voor de beslissers. Onderzoek werkt hier als feedbackmechanisme (informatie over proces en effect).
- Gericht op verbeteren praktijk

Dit (zelf)evaluerend vermogen van een school en de datafeedback die het onderzoek creëert, wordt gezien als een effectief bindend middel om te komen tot meer duurzame verbetering.

SHEET 5

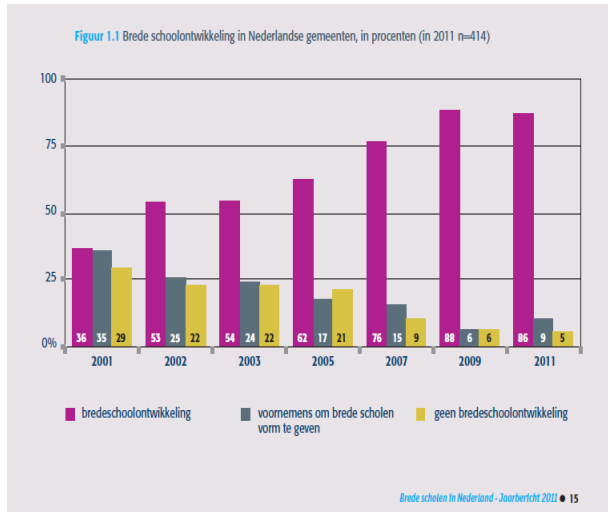
Onderzoek als feedback mechanisme

Waar draagt praktijkonderzoek in een Living lab aan bij?

Binnen scholen wordt er hard gewerkt aan onderwijsvernieuwingen en verbetertrajecten. Deze verbeteringen en innovaties kunnen sterk variëren van grote, inhoud, vorm, schaal en omvang. Een verbetering kan zijn het aanpassen van het schoolrapport met als doel de ouderbetrokkenheid te vergroten, of een aanpassing van beleid in Gezond Leren en Bewegen voor de gehele (brede) school. De ervaring leert echter dat veel innovaties slecht beklijven: de duurzaamheid is beperkt. Brandsma schrijft in zijn artikel in SCHOOL (Brandsma, 2012) dat wereldwijd zo'n 70% van de veranderingsprocessen in organisaties geen stand houdt en dat er vaak sprake is van een ad hoc karakter. Innovaties worden wel geïnitieerd (plan) [interventie zoals bedoeld] en uitgevoerd (DO) [interventie zoals uitgevoerd] maar zelden wordt de innovatie planmatig en systematisch gemonitord en geëvalueerd (CHECK) en op basis daarvan verbeterd (ACT) [Effecten van de interventie]. En dat is op zijn zachts gezegd jammer, want het is niet bekend of en hoe de interventie werkt, zoals in eerste instantie bedoeld was. Na verloop van tijd 'ebt' de innovatie weg, want er is geen borging. Als we nu inzoomen op brede scholen, dan geldt daar dit principe ook. Ook binnen brede scholen worden interventies gepleegd die niet altijd geborgd worden.

Sheet 6

Uit de jaarberichten weten we dat er steeds meer brede scholen komen. In heel Nederland zijn er nu meer dan 2000 brede scholen in het primair en voortgezet onderwijs (Landelijk Steunpunt brede scholen, 2011). De verwachting is dat het aantal in de toekomst zal toenemen. Op dit moment zijn er in vele gemeenten in Nederland brede scholen. Dat ziet er als volgt uit voor het Noorden van het land.

Sheet 7

Ook in het noorden van het land zijn er op 3 gemeenten na, ontwikkelingen om brede scholen te starten, of er zijn al brede scholen. Dit samen geeft een indicatie dat brede scholen, in welke vorm dan ook, niet meer weg te denken zijn uit onze samenleving.

Wat weten we van Brede scholen?

De beste brede school bestaat niet... omdat er zoveel verschillende brede scholen zijn in zoveel verschillende contexten, dat het lastig is deze met elkaar te vergelijken en er een waardeoordeel aan te hangen. Opbrengsten van onderzoek zijn nog schaars en beperkt. Volgens Jeannette Doornenbal is het *'Appels met peren vergelijken'* als je de kwaliteit en effectiviteit in het algemeen wilt meten. U kent de verschillende vormen ongetwijfeld: van een klassieke brede school, een netwerkbuurtschool, een breed voorzieningengebouw, een compact model brede school en een integraal jeugdcentrum (Landelijk Steunpunt brede scholen, 2011) . Deze indeling zegt nog niets over de kwaliteit, enkel over de vorm.

Het tweede is dat er een versnipperd onderzoeksland is: vanuit verschillende hoeken en met verschillende doelen kun je naar brede scholen kijken. Een eenduidig antwoord op de vraag welke effecten brede scholen hebben op kinderen, is niet te geven. Er zijn immers zoveel verschillende factoren die een rol spelen bij onderwijs en opvoeding van een kind. Het is onderzoekstechnisch lastig uit te maken wat de invloed is van 'de brede school' en wat niet; of een vergelijking maken met andere niet-brede-scholen in een gelijke omstandigheid, met een gelijke populatie. Een valide effectmeting blijft lastig. Simpelweg omdat contexten verschillen en veel factoren een rol spelen. Desalniettemin verdiept het lectoraat Integraal Jeugdbeleid zich in brede scholen vanuit het pedagogische perspectief en zoekt naar *hoe* brede scholen werken en hun werkzame factoren. Op basis van jaarberichten, procesevaluaties, effectstudies (inter)nationaal onderzoek op onderdelen kunnen conclusies getrokken worden over algemeen werkzame factoren.

Wat werkt in een brede school?

Wat werkt in een brede school? Let wel, dit is geen blauwdruk. Iedere brede school staat namelijk in een andere omgeving, met een ander context. Een brede school is een school die niet alleen werkt, maar samenwerkt met andere professionele instanties (Doornenbal 2012). Welke instanties dat zijn, en hoe zij werken hangt af van de situatie en de vragen in de wijk, de omgeving, van de school. Deze zijn net zo dynamisch als de sociale samenleving zelf.

Algemeen werkzame factoren binnen de brede school zijn

1) Kwaliteit van Organisatie

- Systeembenadering: verbinding tussen micro-, meso- en macroniveau
- 1 regie > 1 organisatie
- Faciliteren van samenwerken van diverse professionals

2) Kwaliteit van uitvoering

- vanuit een brede visie op ontwikkelen en leren
- kwaliteit van interacties
- verbinding binnen- buitenschools leren > samenhang op inhoud
- inspelen op individuele behoeften > maatwerk
- kwaliteit van de werkrelaties
- relationeel vertrouwen op alle niveaus
- ouderbetrokkenheid: ondersteunend gedrag thuis en informele ouderverbanden

3) Kwaliteit van de relaties

- relationeel vertrouwen op alle niveaus.
- ouderbetrokkenheid: ondersteunend gedrag thuis en informele ouderverbanden.
- interactie tussen kind en opvoeder (hoge verwachtingen en maximaal steunen: dit laatste pedagogische driehoek, talentprincipes, autoritatieve stijl) (Doornenbal, Werken in de Brede School, een pedagogische benadering, 2012)

De kwaliteit van de organisatie, kwaliteit van uitvoering en kwaliteit van relaties, zijn als jongleerballen die je in de moet houden om gezamenlijk tot een mooie uitvoering te komen.

Als het lukt om de resultaten omhoog te houden, de sfeer en de verhoudingen te verbeteren, en meer tevreden personeel en ouders te krijgen, dan werkt een brede school.

Kwaliteit in uitvoering

Zonder de factoren kwaliteit in relaties en kwaliteit in organisatie te vergeten, focussen wij ons met het *Living Lab* op de factor kwaliteit in uitvoering. De professionals in het *Living Lab* zijn allen brede school-professionals.

Werken in een brede school vraagt van professionals een andere wijze van werken.

Oenen en Valkenstijn (2011) menen dat er hoge eisen worden gesteld aan de kwaliteiten van leraren en pedagogisch medewerkers uit de kinderopvang, het jeugdwelzijnswerk, cultuureducatie, sportvoorzieningen, en andere professionals. "Hun werk met de kinderen richten zij in, in afstemming met elkaar, met ouders en met vrijwilligers uit de omgeving. Daarbij gaat het erom elkaar aan te vullen en te versterken in de pedagogische begeleiding bij ontwikkelingsgerichte activiteiten. In stijgende lijn werken zij dagen, weken en jaren samen aan de ontwikkeling van kinderen." (Oenen & Valkenstijn, 2011).

Het gaat hierbij om kennis te delen, werkprocessen af te stemmen, in samenhang interventies ontwikkelen en uit te voeren, instrumenten te delen en data te verzamelen. Lerend en onderzoekend werken om gezamenlijk een stap verder te komen. Een van methoden om daar mede vorm aan te geven is een *Living Lab*.

SHEET 11

Tot slot

Een living in een brede school draagt bij aan de kwaliteit van onderwijs en opvoeding.

Gezamenlijk Instrument : Wat werkt waarom?

- Integraal kennis creëren door onderzoek
- Systematisch kennis delen
- Systematisch innovaties ontwikkelen & borgen

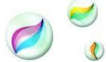
Een living Lab geeft antwoord op het proces in de brede school om systematisch samen te informatie delen, samen te leren van ervaring en onderzoek, kwaliteit van uitvoering te verbeteren door evidence informed te werken, en zo innovaties te ontwikkelen en te borgen.

Met de uitvoering van het *Living Lab* op de Drait in Drachten, zijn we gezamenlijk op zoek naar concrete voorbeelden en antwoorden hoe een Living Lab bijdraagt aan de kwaliteit van een brede school.

SHEET 12

Met dank

Landelijk Steunpunt
Brede Scholen

NHL
HOOGESCHOOL

Hanzehogeschool
Groningen
University of Applied Sciences

Deze zoektocht is net gestart en nog in volle gang. Vanuit de kenniskring Duurzame Schoolontwikkeling zal ik het onderzoek en de uitvoering van het Living Lab voortzetten dit studiejaar, met uitzicht op verlenging voor het jaar studie 2013-2014. Als u vragen heeft over de voortgang, of verder wilt spreken, neem gerust contact op met m.van.den.hul-kuijten@nhl.nl . Ik dank u voor uw aandacht. Deze presentatie is mogelijk gemaakt met medewerking van dr. Hennie Brandsma NHL hogeschool lectoraat Duurzame Schoolontwikkeling; dr. Jeannette Doornenbal, Hanzehogeschool Groningen, lectoraat Integraal Jeugdbeleid; Landelijk steunpunt Brede Scholen; Medewerkers van het Living Lab de Drait, in Drachten.

Bibliografie

Brandsma, H. (2012, september). Elke school een living lab. Schoolontwikkeling gebaat bij praktijkonderzoek. *Schoolmanagement Totaal*, pp. 12-14.

Doornenbal J., D. (2011, 09 12). *Triple S: Smart, Small en Social. Over de pedagogische basis van de brede school*. Opgeroepen op 10 25, 2011, van eco3:
<http://www.eco3.nl/eCache/DEF/1/27/250.html>

Doornenbal, J. (2012). *Opgroeien doe je maar een keer*. Groningen : Hanzehogeschool.

Doornenbal, J. (2012). *Werken in de Brede School, een pedagogische benadering*. Bussum: Couthino.

Landelijk Steunpunt brede scholen. (2011). *Verschijningsvormen van Brede Scholen*. Den Haag.

NHL Leeuwarden. (2012). *Projectplan Living Lab*. Leeuwarden: NHL.

Oenen, S. v., & Valkestijn, M. (2011). *Professionaliseren in bredeschoolwerk*. Utrecht: Nederlands Jeugdinstituut (Nji).